

Iz tega je očitno, kako nekteri sadeži veliko več ali manj gnjilca in imenovanih družih redivnih stvari potrebujejo, — vidi se, da les v gozdu je z naj manjši mero zadovoljen, za tem žita, ki imajo veliko manj vsih tistih reči v sebi, kakor jih ima grah, krompir, pesa in detelja.

Ce še eno stopnjo dalje storimo in prašamo možé, kateri so obstojne dele rastlin preiskavali v različnih dobah njih rasti, bomo zvedili, da za do-delanje semena se naj več gnjilca in fosforne kisline potrebuje; v perji in steblih je naj več apnice, lojnice in pepelika, v travah in žitu tudi kremen; naj več pepelika (potašelja) je pa v krompirji, pesi in družih mesnatih koreninah. Dokler so rastline mlade, so bogatejši gnjilca in fosforne kisline, kakor bolj stare; te pa imajo spet več gnjilca iz omenjene kisline v sebi, kakor popolnoma zrele. Mlade rastline imajo za tega voljo več živeža v sebi, kakor stare. Kadar rastlina cvetè in zoreti začenja, se gnjilic in fosforna kislina potegneta v cvet, pozneje v seme, in od tod pride, da obožajo potem korenike, stebila in perje. V zemljo ne gré nič nazaj, kar je rastlina enkrat v se vzela.

Po zvedbi teh skušinj in preiskav si bomo prizadajali razložiti opeševanje zemljiš.

(Dalje sledi).

Starozgodovinski pomenki.

Kakšno božanstvo je Hercules Saxamus?

Razložil Davorin Terstenjak.

Iz rokopisa: »Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?«

Za basnoslovca ni težjega posla, kakor je izpraševanje basni Herkulove. Že obširni njeni obsežek in zapopadek delata starinoslovcu veliko truda. Vsi izobraženi narodi starega sveta, cela okolica srednjega morja tje do serca evropskega pripovedujejo od Herkulovih del, čudežev in potovanj; kako delječ so stari narodi solnčno pot poznali, tako delječ se pozna Herkulovo ime in se najde njegovo častje. Njegovi sledi se najdejo v zemlji Hiperborejev, poznan je kraj libijskega pobožja in v daljnem zapadu so stali njegovi stebri, kakor tudi v skrivnem iztoku šumijo zviri basniške zgodovine njegove.

Ali že gerški spisovatelji so rekli, kakor postavim Diodor (IV. 8.), da je razjasnjenje Herkulove basni *δυσέμικτος* — težko — nedosežno.

Naj stariši pisani izvirnik za častje gerškega Herkula ali kakor Gerki pišejo „Herakla“, je Homer, čeravno že pred Homerom se zlomki te basni najdejo (glej o tem knjigo »*Biblioth. der alt. Lit. und Kunst*« II. 75). Homerov Herakles pa ni dalje svojega delovanja razširil, kakor čez Hellas, in ni dalje prišel, kakor do Ilia. V drugi obliki in v inačistem oblačilu, kakor tudi z drugim orožjem se že najde pri Pisandru (glej »*Suidas*« pod besedo *Pisander Heyne Obs. ad Apoll. 162*), kateri Herakla v sideriške (zvezdne) razmere stavlja. Preobširno bi bilo vse pravlice o gerškem Heraklu pobirati o njegovem rojstvu, življenju in smerti. Komur je mar, naj jih bere pri Homeru (*Ilias XIV. 250. 323. XIX. 98. Odiss. XI. 266. 620. XXI. 25. 36. itd.*), pri Apollodoru (*II. 5. 10. itd.*), pri Diodoru (*IV. 27.*) in drugih gerških pisateljih. Že zgodaj najdemo, da je Herakles božanstvo častenje dobil, in naj imenitniši njegov tempel je bil v Buri v Ahaji, v katerem je tudi poseben orakel imel (*Pausan VII. 25. 6.*), in se za tega voljo tudi zval *μῦντις*. Po raznih tempelnih in opravljenih je imel razna priimena, kakor *μελάμπυρος* (černoritnik), *μισογῶνης*

(sovražnik žen), *ἰπποδέτης* (konjovezač), *ἰννοχολούσσης, μνηστής* (glej: »*Gloss. Hesych. in Suida*« s. v.)

O gerškem Heraklu je preučeni pregodaj amerli izpraševavec starinoslovja gerškega Otf. Müller (glej: »*Dorier II. B. poglav. 11. 12.*«) po globokem in ostroumnem preiskovanju do tega prosveta prišel, da je življenje Heraklovo lepa prestara basin, predstavljajoča ideal človečje popolnosti v zmi-slu heroiskega veka, posvečeno sreči ljudi nad vsimi drugimi srečami lastnega svojega roda.

Kakor je gerški Herakles v globoko tème zakrit, ravno tako se težko razjasniti dá italški in rimski.

Rimski pisatelji izpeljujejo častje Herkulovo iz une dobe, kadar je v zapadu Gerionovo govedo odpe-ljal, čez Alpe v Italio prišel, in zlodejnega tolovaja Kaka umoril. V spomin te zgodbe mu je Evander božjo čast skazal (*Servius ad Aen. VIII. 51. 269.*) Na temelj te povesti, ktera pa pred historiško kritiko ne obvelja, so poznejši Rimljani mislili, da je slavni italški Herkul gerški junak, in da je njegovo ime Herakles samo latinski organ v Herkules spremenil. Ali že kritiški basnoslovci Hartung (*Relig. der Römer II. 21. itd.*) in ostroumni Heffter (*Jahns Jahrbüch. 1831, Seite 442 itd.*) sta sumnjo in dvombo izgovorila, ali je res italški Herkul gerškega izvira, in ali ni morebiti gerški junak namesto staroitalskega stopil. Ta sumnja je pravična in dobi svoje potenjeje po ti okoliščini, da tudi Etruski so imeli božanstvo Herkole (glej: »*Nork Etym. symb. myth. Real. Wörterb. I. 161.*«) Priimena rimskega Herkula so bila *Dius Fidius* in *Sancus*. Naj se učeni trudijo častje staroitalskega in rimskega Herkula razjasniti, konči tako svetlo, kakor nam je gori hvaljeni Otf. Müller gerškega razložil. Nam za razlaganje našega božanstva drugega ni treba, kakor dokazati, da je Herkul tudi kot solnčno božanstvo časten bil.

Če točnih dokazov iščemo, najdemo, da so Rimljani zares Herkula kot solnčno božanstvo častili; to nam priča Makrobi (*Satur. I. 20.*), to Euzebi (*P. E. lib. III. str. 113.*), astronomiško razlaganje Herkulovega mytha odpravljajo Erathosten, Theon, Manili in Hygin. Tudi izpraševavci novejših časov, kakor Anglež Payne Knight, Kreuzer (*Symbol II. 213. 244.*) in visokoučeni Nork (*Real Wört. Stuttgart 1843 II. B. II. Lief. str. 101 itd.*) imajo Herkula za solnčno božanstvo. Kreuzer ime „Herakles“ izvaja ed *ἔρα κλέος* „Verklärer der Erde“.

Pa zakaj bi tako dalje šli po korenike za razlaganje staroitalskega (etruskega) Herkole-ta, ker so nam latinski pisatelji domačo prav čistoslovensko besedo ohranili. Rosinus (*Disser. Isag. 3. 15.*) piše: „*Hercules osce significat montem torrefactum*“ Herkul po oskem pomenu zgoreli breg. Ali ne vidimo na prvi pogled, da je herkol = horkol = gorkol *). Samoglasnik *o* se večkrat v slavjanskih narečjih spremena v *e*; tako Zagorski Horvati pravijo geri namest gori, ravno tako Slovenci Prekmurci, — primeri tudi način izgovarjanja Hervat in Horvat, lehek in lohek. Herkul je tedaj nekaj zherelega — zhorelega — zgorelega. Novoslovenski *g* se je rabil v starih časih zmiraj kot *h* in še dandanašnji se rabi po kranskih in koroških planinah blizo meje italske in pri bratih Čehih, — na priliko: hara namesto gara — gora, česk. hora, hovob na Koroškem = golob itd. Zavoljo končnice na *ol* in *ul* primeri verhol, mozol,

*) Iz glagola hereti, horeti, goreti se napravlja priime herko — horko — gorko. Pis.

metulj itd. Tako smo že čuli, da beseda herna je pomenila v sabinskem jeziku: pečino (*Servius ad Aen. VII. 684*); ker pa ste besedi goreti in gora iz ene korenike, tako ste si tudi hereti in herna v sorodnosti in ste dobile izvorni svoj pojem Živata-vega častja, katero božanstvo je bilo ednako božanstvu ognja (gorenja) in gor *).

Kteri evropski jezik ima koreniko za italskega Herkula razun slavjanskega? Jezikoslovci povejte nam. Tako že beseda kaže, da je Herkul bilo božanstvo herenja — horenja — gorenja — lučno — solčno božanstvo. (Dalje sledi.)

Drobtinca iz slovenske slovnice.

Ker slovenski jezik na vse strani napreduje, je treba, da se ravnamo v vsih rečeh po pravilih, duhu narodskemu vgodnih.

Sledeči nemški izrek:

„Wenn man im Herbst die falben Bäume ansieht, die vor Kurzem noch so herrlich grünten, so wird man gewöhnlich von einer gewissen Wehmuth befallen, ohne sich deren Grund erklären zu können; — denkt man jedoch darüber nach, so wird man sich bald überzeugen, dass sie aus der Erinnerung an die eigene Vergänglichkeit entspringt“, —

bi marsikteri slovenski pisatelj na priliko (tù ne gré za posamne besede, timoč za red, po katerem sledi ena za drugo) prestavil takole:

„Kadar človek na jesen rumenkasto drevje pogleda, katero je malo popred še tako čvrsto zelenelo, ga navadno neka otožnost obhaja, brez da bi za njen vzrok vedel; — ako pa o tem pomisli, se bode kmalo prepričal, da ta otožnost odtod izvira, ker se svoje lastne minljivosti spomni“.

Ali če, prosti vsake prevzetnosti, hočemo večini podvreči se, našli bomo, da tako ni vse prav; zakaj Hervat ali Serb, Čeh, Poljak in Rus bi v omenjenem odstavku besede drugače postavili.

Za dokaz in izgled naj sledi tù dotična prestava v hervaškem in českem narečji. Prejel sem jo od zvedenih mož.

Po hervaško: „Kad čoviek u jesen pogleda pozutiela derva, koja su se još prie mala tako krasno zelenila: obuzima ga navadno nieka tuga, o kojoj si nezna dat razloga; nu razmišljajući o tom, osviedočit će se do mala, da mu tuga ta izvira odtuda, što se sietja vlastite svoje prošastnosti“.

Po česko: „Když pohledneme na podzimna sežloutlé stromy, kteréž nedávno ještě pěkně se zelenaly, podá na nás obyčejně tesknota, jejíž příčiny neumíme sobě vysvětliti; — však když o tom přemyslíme, přesvědčíme se brzo, že tesknota tato pochází jediné z připomenutí, že jsme sami pomfjející“. (Ravno po tem redu sledé besede v poljski in ruski prestavi).

Po slovensko bode torej najberžeje bolje tako:

„Kadar človek na jesen pogleda rumenkasto drevje, katero je malo popred še tako čvrsto zelenelo, obhaja ga navadno neka otožnost, in on sam si ne vé povedati, zakaj; — ali če nekoliko pomisli, uveril se bode kmalo, da ta otožnost njegova izvira odtod, ker se spomni, da je tudi on minljiv“.

Pravila iz tega posnete (da ne omenim čisto neslavjanskega „brez da“, kterega se je večidel lahko ogniti) so sledeče:

1) samostavno imé, ali kar imé namestuje, in pa oziravno zaimé morate neposrednje skupej stati, da sme razun vejice (coma) samo kak predlog, kak od imena zavisen rodivnik, in k večjemu za imenom postavljeni prilog vmes biti, nikdar pa ne glagol. (To pravilo veljá razun vseh slavjanskih tudi v taljanskem in francoskem jeziku, in povišuje zelo razumljivost stavka).

2) Okrajšane osebno zaimena: me, te, ne, ga itd. ne smejo nobenega stavka začeti. Ravno tako se v družih slavjanskih narečjih nikjer ne najde, da bi se kak stavek začel s pomočnim glagolom: sim, si, je, — na priliko ne: sim ga vidil, temoč vidil sim ga. (Tega pravila se je tudi rajni Verbovec držal, samo da ne dosledno).

Prevdarite vse, dobrega poprimite se! Cigale.

Kratkočasnice.

— En kmet je že veliko dnarja izdajal za svojega sina, ki je veliko let v šolo hodil, pa se ni nič naučil. „Oh, koliko krav — zdihne žalostni oče — me že košta sam ta osel!“

— „Jurče!“ kliče oče svojega sina. Jurče se oglasi: „kaj?“ Oče: „kje pa si?“ Jurče: „pod streho“. Oče: „kaj pa delaš?“ Jurče: „nič“. Oče: „kje pa je brat tvoj?“ Jurče: „tudi tukaj“. Oče: „kaj pa on dela?“ Jurče: „meni pomaga“.

Novičar iz slavenskih krajev.

Iz Siska 4. okt. Fr. B. Bral sim v 79. listu „Novic“, da v Terstu žitna kupčija zaostaja, povém vam, da tudi pri nas nič boljši ni. Poldrugi mesec bo, kar so zadnji parobrodi in ladje z žitom k nam prišli; perve dni septembra so odrinili trije od Zemuna prek Sisku, pa eden za drugim so opešali na premajhni vodi. Tergovina naša je pa to nadlogo kmalo prerajtala in je ceno žita od tedna do tedna počasi dražila, kakor so se zaloge v magazinih pomanjševale. Tako delječ je prišlo, da so Ljubljancani staro pšenico — ktere pač malo imamo — že po 5 fl. do 5 fl. 20 kr. plačevali in da koruze danas spod 3 fl. ni kupiti. Na lanski ječmen so nam olarji in kupci iz mnogih krajev tudi dobro ceno dovolili, zadnja je bila 2 fl. 30 kr. do 2 fl. 36 kr., ker ga je pomanjkalo, veljá sedaj 2 fl. 40 kr. Oves (zob), kterega so graničarji okoli Siska dovelj pridelali, ima še navadno ceno od 1 fl. 40 do 1 fl. 50 kr. vagan.

Pisma iz Banata od srednje letine ondi govoré, zastran dobrote zita pa zlo tožijo v primeri z lansko debelostjo zerna. Kupca je pa le vendar toliko doli, da eden drugega draži. Samo za oves malo poprašujejo, zatorej ga kmetje ponujajo po niski ceni in na dobro mero, ker ga niso še nikdar toliko in tako lepega pridelali.

Okoli nas terganje v vinogradih živo opravljajo, in zraven tergatve mnogo obrajtana slivovka iz ketlov kaplja. Obe pijači ste tukaj verlo čislane, — ktera bo pa letos boljši in bolj za kupčijo, Vam bom drugo pot naznanil. Z Bogom!

Iz Krajna 9. oktobra. L. Z veseljem naznanjamo, da naš slavni rojak profesor Anton Hajne, ki je nedavnej na Dunaji umerl, tudi v zadnjih urah svojega življenja ni pozabil rojstnega kraja. Oporočil je namreč 400 fl. Krajskemu mestu, da se iz tega dnarja nov vodnjak (štirna) napravi. Rajniki je dobro poznal potrebo vode v visocem Kraju, in si je s tem darom lep spominek v svojem rojstnem kraji postavil. Napravili bomo menda ta vodnjak na zgornjem kraji mesta za Skurtom, in ga imenovali njemu v spomin „Hajnetovo štirno“.

Iz Ljubljane. Že večkrat smo omenili z zasluženo pohvalo častitega odbornika krajske kmetijske družbe

*) Koliko pretehtovanja je bilo treba, da so geologi do vulkaniške theorie prišli, in kako blizo je bila starim narodom! Gora in goreti — kako naravna sta oba pojema (Begriffe)! Kdo nam bode enkrat filozofio slavenskega jezika spisal? Pis.

schiefer), tripli, polopalniki itd. niso nič drugega, kot zgolj oklepi neštevilnih močelk. Nekatere močelke se vedno gibljejo po svoji močavi, druge na nekakem receljnu mirno sedé. Živijo se nekaj od razpadajočih živališin in zelišin, nekaj ena drugo žró. Da se s prostimi očmi sploh ne morejo viditi, je lahko spreviditi, ker manjši zmed njih merijo komaj tri tusoči del ene ride ali linije.

Zgodovina tobaka.

(Konec.)

Tako časten je tobak pod imenom „zel kraljice matere“ in „zel sveta“ kmalo pot najdel do višji go-spóde. Naj večí slavo pa je dosegel po tem, ko se je grofinja Ruffé-ova po rabi tobakove vode znebila lišajev, ki so več let gerdili lice njeno. Od tistihmal ga ni bilo gotovšega zdravila zoper terdovratne lišaje in garje, in kakor blisk se je razširila slava njegova iz Pariza po srednji in južni Evropi.

Tako je bil zares Janez Nikot prvi, ki je tobak v Evropo prinesel, in sto let potem ga je slavni Linné zato počastil, da je tobakovo pleme kerstil po njegovem imenu „Nicotiana“.

Na Angleškem je bil najdenik Virginie Sir Walter Raleigh prvi, ki je Angleže učil tobak piti, ko je že v letu 1586 Sir Ralph Lane tobakovo seme iz Amerike pritovalil.

Na Francoskem so vpervič pod kraljem Ludevikom XIII. (1610—1643) tobak nosljati začeli.

Na Holandskem je neki zdravnik Korneli Bontekov, ki je s tobakom kupčeval, njegovo zdravilno moč tako priporočal, da je ljudém, ki se lotijo ga piti ali nosljati, Metuzalemovo starost obetal. Se vé, da je želel vsakdo Metuzalem biti.

Pa kakor vse, kar se presilno hvali, svoje nasprotnike najde, tako se je godilo tudi s tobakom. Nekdaj „sveta zel“ je postala kmalo „hudičeva zel“. Že Elizabeta, kraljica Angleška, je ostro prepovedala tobak nosljati v cerkvi, in kdor se je pregrešil zoper to prepoved, so mu vzeli tobačnico. Kralj Jakob I. je v letu 1619 sam spisal knjižico, v kateri na vso moč graja tobak, ki je začel celó ženstvo okuževati. Ker vse to svarjenje ni nič pomagalo, je leta 1604 velik davek naložil na tobak, in kmetovavcem Virginskim je ostro prepovedal, da nobeden ga ne smé več kakor 100 funtov pridelovati.

Ravno tako oster zoper tobak je bil naslednik Jakoba, kralj Karl I. Po tem izgledu se je ravnal papež Urban VIII., ki je v letu 1624 preklel tobak. To prekletstvo je terpelo do papeža Inocencia XII. (1691—1700), ki je tobaku spet milost skazal; le v cerkvi sv. Petra je bilo še prepovedano ga nosljati. Benedikt XIII. pa (1724—1730), ki je tobak sam kaj rad nosljal, je pa tudi to prepoved preklicati dal.

Tudi v družih deželah je imel tobak hude sovražnike. Sultan Amurath IV. je v letu 1610 na ulicah v Carigradu zapazil nekega človeka, ki je dobrovoljno iz pipice tobak pihal, — kaj stori sultan? Nos mu ukaže prebosti, pipico skoz vtakniti in ga gnati po mestu v svarjenje družim, ki se prederznejšo tobak piti.

Tudi Rusovska vlada je preganjala tobakarje, jim je žugala nose odrezati in je posebno sodnijo odločila, kateri so zapadali tobakarji. Ravno tako jestorila ljudovlada v Bernu v Švajcu, kjer je enaka sodnija bila od leta 1661 do srede preteklega stoletja. Kdor je tobak pil ali nosljal, je glóbi ali dnarnikazni zapadel, na oder postavljen, v ječo veržen — pregreha tobak piti je bila šteta v versto prešestva!

Na Nemškem, kjer so se s tobakom soznarili po Konradu Gesnerju, niso bili scer tako hudi zoper

tobakarje, vendar se je tudi ondí pisalo od njih: „da pa nekteri še bolj pijančevajo, si napravljajo celó v ustih in v vratu ognjiše, da kurijo hudiču na čast stobakom“. Dohtar zdravništva Trapp je tobak naravnost imenoval pomočnika hudičevega, kateri ljudi zapeljuje k vinu in olu.

Takemu preganjanju nasproti so se pa vzdigovali tudi branitelji in prijatli tobaka. V letu 1622 je spisal Neander „tobakoslovje“ (tobacologia), in v letu 1628 je Rafael Thorius zložil častno pesem na tobak (Hymnus tabaci).

Vkljub prekletstva in tabačnih sodnij so jeli proti koncu 17. stoletja že v mnogih deželah tobak sejati. K naj večí časti ga je na Nemškem povzdignil kralj Friderik Vilhelm I., ki je osnoval celó tobakarsk zbor.

Le profesorja dr. Laycock v Jorku in dr. Wright v Birminghamu sta dandanašnji skor edina ostala, ki se neprenehoma vojskujeta zoper tobak in mu pripisujeta mnogo škodljivih lastnost: topost uma, zdraziljivost serca, zgubo pogumnosti, vnetje gerla, jetiko in oterpjenje mnogih družih telesnih opravil. Gotovo je, da ta dva moža resnico govorita, ako se že sam po sebi slab človek preveč vdá ti razvadi; gotov strup pa je tobak mladim fantalinom, katerim bi se culica še gotovo bolj podajala kot pipa ali cigara. Tobak ni nikakor nedolžna reč, ampak zeliše se šteje k ostrim omotičam, — očitno je tedaj, da mladim in zavoljo tega še zlo občutljivim fantom škodovati mora.

Ako se obrnemo še enkrat na zgodovino tobaka, vidimo mnogoverstno osodo njegovo. Indianskemu duhovniku je bil pripomočnik za pridobitev nadsvetne slave, zamarcu bramba zoper nadležne merčese, zdravnikom čudodelno zdravilo, kupcu in kmetovavcu nov pridobitek premoženja. Eni so ga klicali „sveto zel“, drugi so ga preklinjali „hudičeva zeliše“. Vse to je prestavil tobak in se vedno bolj prikupil človeštvu, — zakaj pa: tega nam ne more ne nosljac ne pivec tobaka razodeti.

Starozgodovinski pomenki.

Kakšno božanstvo je Hercules Saxamus?

Rasložil Davorin Terstenjak.

Iz rokopisa: »Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?«

(Dalje in konec.)

Tudi Egipčani so imeli svojega Herkula. Od njega govorita Herodot in Diodor (glej: *Kreuser Symbolik I. 336. nota*) in njegovo ime je bilo Som, tudi Hon (*χον*). Če ti besedi po jezikoslovji presodimo, sopet vidimo, da nekaj svetlega — lučnega pomenite. Soma se veli v sanskritu mesec in Hon — On pomeni v semitiškem jeziku luč. Tudi pozitivne dokaze imamo, da je egipčanski Herkul Som ali Hon bil symbol solnea, in sicer sta nam za porošstvo Makrobi (*Satur. I. 20.*) in Plutarh (*de Iside et Osiride str. 367.*)

Ravno tako je feniški Herkul z imenom Melkarth bil symbol jarnega solnea (glej: *Movers die Phönizier str. 400, 415, 431, 444 in na drugih mestih, Herodot II. 44.*) Še za rimskimi cesarji je bil v veliki časti, kar dnarji z njegovim obrazom in napisom Herc. Gadet. (Hercules Gadetanus; Gades — Cadix je bila kartagiška naselbina) pričajo. (*Vollmer 799.*)

Ker smo se prepričali, da so stari Rimljani Herkula častili kot solčno božanstvo, bomo lahko razumeli, kakošno božanstvo da je Hercules Saxamus.

Spominki v čast božanstva Hercules Saxamus, Hercules Saxonus, Hercules Saxanus se najdejo v Italii in v Noriku ¹⁾ pogostoma, vendar nam še ni dozdej

¹⁾ P. Apianus CLXXXVII.

nobeden basnoslovec povedal, kakošni da je to Herkules. Gerški ni, tudi rimski ne, ker takšnega primena nima ne gerški ne latinski. Mi ga tedaj imamo za prestavek indoslavenskega božanstva Živa Parvati — Živa montium dominus — Živa, der Felsengebörne — Živa Pečovnik — Pečnik, Živa Karant — Živa Horvat.

Da je častje Živa-ta Parvati v Noriku in v Panonii običajno bilo, to pričajo lastna imena PECCIA, PECCIVS ¹⁾, CARANTIA ²⁾ in polatinčena SAXAMVS ³⁾ vse od staroslovenskih besed peč — pečera — pečina, kar — kër — čër — saxum. Parvan, parvatas, pomeni v sanskritu: Vorsprung, Hervorragung, Felsen, Berg; primeri slovensko: bar, pomajšjavno barelj, bar-do, bër-do ⁴⁾. Grad Barelj (Borelj), kateri nad Dravo moleči pečini (bardu, bërdu) leži, so Nemci prestavili v Ankenstein, to je, Hangenstein.

Že smo rekli, da je Herkul bilo solnčno božanstvo, to tudi Živa (glej: Paulin System str. 99.) kakor je Herkul imel svoj buzdovan za vlastitost, tako tudi Živa. Da so Rimljani identična božanstva, drugih narodov v svoja rimska predstavljali, to nam poterdjuje rimsko-slovenski Apollo Bellenus, to poterdjuje rimsko-galski Apollo Grannus, to nam priča feniški Melkarth, kateri se je mogel prekerstiti dati v Hercules Gaditanus.

Da Hercules Saxamus ni drugo božanstvo, kakor indoslovenski Živa Parvati — Živa Karant — Živa Horvat, vidimo tudi iz sledečega napisa, kateri se najde na neki pečini Korsche planine (Koralpe) imenovani „Spitzofen“, in se tako glasi:

S. SAXANO AVG. SAC. Adjutor et Secundinus, to je: Siva Saxano augusto sacrum. (Ankershofen V. 571.) Živa je imel svoj sedež po indijskem basnoslovju na sreberni gori Kalaja (primeri: slov. skala in slovaško kajla, nomen bovis, na katerem je Živa jezdil) in je bil gospodar gor — pečin — kar — kër — čër — hor — bard — bërđ, zato se je velel Parvati (glej: Ideen zu einer allgemeinen Mythologie von Wagner str. 167). Lastna imena narodov slavenskih Krancev, Korošcev, Horvatov pomenijo tedaj ene in ravno tiste prebivavce gor in častitelje Živa-ta, gospodarja — gorá — pečin — kar — kër — čër — hor.

Obširnejši članek o indoslavenskem božanstvu Živatu in njegovem častju na rimsko-slovenskih kamnih bo prinesel „Glasnik slovenskega slovstva“, vredovan od gosp. A. Janežiča, kamor prečastite čitatelje in prijatelje mojih starinoslovenskih spisov sporočujem.

Slovensko slovstvo.

„Slovensko berilo za Nemce“. Sostavil Anton Janežič. V Celovcu natisnil in založil Janez Leon 1854.

Marljivi gospod Janežič je na svetlo dal to knjigo z namenom, da bi Nemci, ki so se lotili slovenski jezik učiti, berilo v rokah imeli, ki jih djansko vadi, česar jih je slovnica učila. Zares je mučno se pri učenju kaknega jezika edino le se vkvarjati s suhimi pravili slovniškimi; vsak rad kmalo poskuša: ali že kaj zna, in je vesel, če kakošno besedo dobro zadene, še bolj pa če mu cel stavek gladko steče.

Nauk slovenskega jezika Nemcom zljajšati in slajšati je iz raznih slovenskih časnikov nabral gosp. Janežič venec krajših in daljših zgodovinskih in natoroznanskih reči, pesmic, povest, pregovorov itd., ktere naj bojo učencu in učitelju v pripomoč pri nauku slovenskega jezika; zato je tudi mali besednjak pridjal manj znanih besed. Iz serca želimo „berilu za Nemce“ veliko bravo; kolikor več jih je, toliko bolj se, razširja znanost našega jezika.

Ozir po svetu.

Čertice iz šiviljenja Omer-pašata, višjega vojskovodja turškega.

Velikrat imenovani Omer-paša, sedanji višji zapovednik turške armade, se po imenu svoje rodovine imenuje Mihael Latas; rodil se je 27. novembra leta 1806 v Ogulinu v vojni granici. Njegov oče je bil dnarstveni stražnik v Gračacu, kjer je mladi Mihael v šolo hodil. Poznej postane oče nadlajtnaat v Ogulinu, in tudi tam je Mihael, pozneje pa v Otočacu šolo obiskoval. Posebno lepo je pisal in risal. V Gospiču postane kadet in kakor kadet je podpiral stotnika Knežiča pri stavbi ceste čez Velebit; po tem pride v Zader. Njegov oče v igri nesrečen zgubi 100 goldinarjev državnega denarja in zato tudi službo. Zdaj je mogel Mihael s svojim prislužkom starše in sestro preživiti.

Zmiraj v mislih na zboljšanje svojega stanja beži leta 1828 iz Zadra v Bosnio*, in sicer v Banjaluko. Leta 1829 se podá odtod v Vidin, kjer ga vezir Hussein-paša gostoljubno sprejme. Pet let tukej ostane in uči vezirove otroke laški jezik, sam pa se nauči arabsko in turško govoriti. Leta 1834 gré v Carigrad, ter postane pisar pri ministerstvu vojske. Leta 1838 je zrisal Latas načertje Carigrada in ga posvetil nadveziru, ki ga zato za polkovnika (obersta) izvoli. Sledeče leto maršira z armado v Sirijo nad pašata Ibrahima, ter postane general-major; poslavljen je bil verh tega še s častnim redom. Potem se podá nad Druze in jih zmaga; zato dobí od sultana sabljo okovano z brilanti. Leta 1845 premaga Arnaute. To junaštvo zbudí nevošljivost v sercu seraskiera Rused-pašata. Zatoži ga pri sultanu, da je kervoločno s Turki ravnal. Sultan ne verjame tega in pošlje Latasu častno sabljo z brilanti. Ker pa se je nadjal, da bo za junaštvo svojo za mušira izvoljen in se mu po njegovi nadi ni steklo, prosi sultana, da naj ga pustí iz službe. To se zgodi. Zdej je živel 8 mescev pokojno v Carigradu. Ko se pa Kurdi spuntajo, ga sultan zopet pokliče in nad Kurde pošlje. Te podverže v enem mescu sultanu, kateri mu zopet milost skaže. Stori ga mušira in podelí mu Nišanov red. Ko so Rusi leta 1848 v Moldavo in Vlahijo marširali, je bil tudi Omer-paša z armado v Bukarest poslan. Tam se je tako obnašal, da je bila rusovska vlada ž njim zadovoljna. Čar mu je podelil red sv. Ane perve verste, sultan pa zlatí Nišanov red.

Omer-paša govori ilirsko, turško, arabsko, nemško, taliansko in francosko. Pisarne opravke sam oskerbuje, dopoldne dela v pisavnici, popoldne gré na lov. Ženo je imel turkinjo, potem grekinjo. V Bukarestu se je oženil z Nemko Simončič-ovo iz Erdeljskega. Tudi stranca ima pri sebi, ki se sedaj Tefik-beg kliče, in za višjega oficirja pri turški armadi služi.

Triest. Z.

Kratkočasnice.

— V neki majhni državi so nabirali novince za soldate. Neki šivarski udovi so vzeli edinega sina. Mati gré h knezu in prosi, naj bi ji izpustil njenega sina.

*) Vzrok béga na Turško se drugač pripoveduje.

¹⁾ Ankershofen V. 568.

²⁾ Apian CXLIII.

³⁾ Ankershofen V. 624.

⁴⁾ Dozdeva se nam, da so stari Slovenci besedo bërdo tudi rabili v pomenu „Vorsprung“, kakor se je rabilo sanskritsko parvan, ker so lastna imena vasi in drugih krajev Nemci prestavili v Eck; primeri: Bërdo, nemški Eck ob Podpetsch na Kranskem. Pis.